CASE OG SPØRGSMÅL TIL REFLEKSION

1

Staveundervisning i forlængelse af en læseaktivitet

Camilla er dansklærer i 8. klasse. Hun har brugt læseteksten *Hvem skal styre metaverset?* i et forløb med fokus på udvikling af ordtilegnelsesstrategier og monitorering af egen læsning.

Ordtilegnelsesstrategierne har blandt andet handlet om at udnytte *morfologiske ledetråde*. Det vil sige at blive opmærksom på, hvilke betydningsbærende dele (morfemer) ordene er opbygget af. Da eleverne også har brug for morfologiske strategier, *når de staver*, overvejer Camilla at genbruge teksten med det formål. Konkret vil hun udvikle ekstra aktiviteter, hvor elever fx matcher ord med samme morfologiske struktur og/eller analyserer og staver morfologisk komplekse ord.

Særligt fem elever i klassen er udfordrede. De har endnu ikke nået målene for stavning (korrektur) på 4. og 6. klassetrin. Deres stavevanskeligheder kan ses i et uddrag af en staveprøve, som er gengivet i tabel 1. Fejlstavningerne viser tydelige problemer med at anvende en morfologisk strategi i stavning. Elev nr. 4, Mille, er ordblind og anvender ordforslagsprogram. Hun har en del korrekt stavede, men i flere tilfælde forkert valgte, ord, som ikke gengiver morfemerne i målordet korrekt. Det kan tyde på utilstrækkelige stavestrategier.

Arbejdsspørgsmål

1. Hvilke ord i *Hvem skal styre metaverset?* kunne Camilla udvælge til staverettede aktiviteter i forlængelse af læseaktiviteterne?

   Vær opmærksom på de fem elevers stavevanskeligheder: Eleverne skal udvikle morfologisk opmærksomhed på *et passende niveau*. Det vil sige, at aktiviteterne ikke må ligge for langt fra, hvor eleverne er nu. Der er således flere svære ord i teksten, som eleverne nok *også* ville have problemer med at stave, men som Camilla kan vælge ikke at sætte fokus på. Teksten indeholder fx låneord med udenlandske stavemønstre, som kræver mere ordspecifikke erfaringer. Men de ord, I vælger ud, skal i første omgang være relevante for et fokus på stavning med brug af viden om danske morfemer.

2. Overvej, i hvilket omfang Camilla kan tilgodese elevernes behov i den almene klasseundervisning, eller om der er behov for et målrettet forløb med undervisning på et mindre hold. Se vidensnotatet *Stavning og staveundervisning med særligt fokus på elever i stavevanskeligheder, herunder ordblinde elever* for en kort beskrivelse af indsatser på klasse- eller holdniveau.

Læsetekst

Hvem skal styre metaverset?

Facebook har efterhånden vokset sig enorm og til noget væsentligt mere end en social medieplatform. Facebook udgør i dag en omfattende virksomhed med global dominans og stærke ambitioner om at sætte en førende dagsorden i fremtidens virtuelle verden.

For at lade ambitionen træde tydeligt frem i virksomhedens branding har administrerende direktør, Mark Zuckerberg, annonceret et navneskifte. Fremover vil Facebook gå under navnet *Meta* (skønt moderselskabet stadig vil hedde Facebook), hvilket er blevet udlagt som alt fra et PR-stunt, en afledningsmanøvre, en revolution af beskæftigelsesindsatsen og det første afgørende skridt ind i en ny virtuel virkelighed med markante ændringer i betingelserne for, hvordan mennesker interagerer og organiserer sig i sociale systemer.

Betegnelsen 'metavers' sammensætter ordene 'meta' og 'univers' som betegnelse for en virtuel verden, det vil sige en kunstig og computerbaseret verden, som forener sig med den fysiske verden. I metaverset kan mennesker i hele verden have relationer til hinanden og interagere på tværs af fysiske grænser med anvendelse af forskellige teknologier. Metaverset konstruerer en ikke-fysisk infrastruktur, som ligner den virkelige verdens offentlige rum.

Selv siger Mark Zuckerberg, at han finder det fornuftigt at investere i metaversets teknologi og design. Metaverset vil forme "det som efter alt at dømme bliver verdens næste store digitale platform," udtaler han til den britiske avis The Independent.

	Elev 1 - Bertram	Elev 2 - Aida	Elev 3 - Vagn	Elev 4 - Mille (Ordblind; bruger ordforslags-program)	Elev 5 - Carlo (Dansk som andetsprog; mindre sikkert ordforråd)
blomster	blomstre*	blomster	blomster	blomster	blomste*
vikaren	vikaren	vikaren	vikaren	vikarerne*	vikaren
overbevisning	overbevising*	overbevisning	over bevisning*	ovre beviserne*	over bevsing*
undtagelse	untalese*	undtaelse*	undtagelse	udtalelse*	untalerelse*
dejligste	dejliste*	dejligste	dejliste*	dejlige*	dejlist*
beundrende	beunderne*	beunderene*	biundrene*	beundrende	biondene*
ændrer	ændrer	ændre*	ændre*	andre*	ænder*
uvelkomne	uvenkommene*	uvelkommende*	uvelkommene*	uvelkommen*	uvelkommene*
ordentlige	ordenli*	ordnelig*	ordenlige*	ordentlig*	ortenli*
vildere	vildere	vilder*	vilder*	vildere	vilder*

Repræsentativt staveprøveuddrag. * markerer fejlstavede ord.

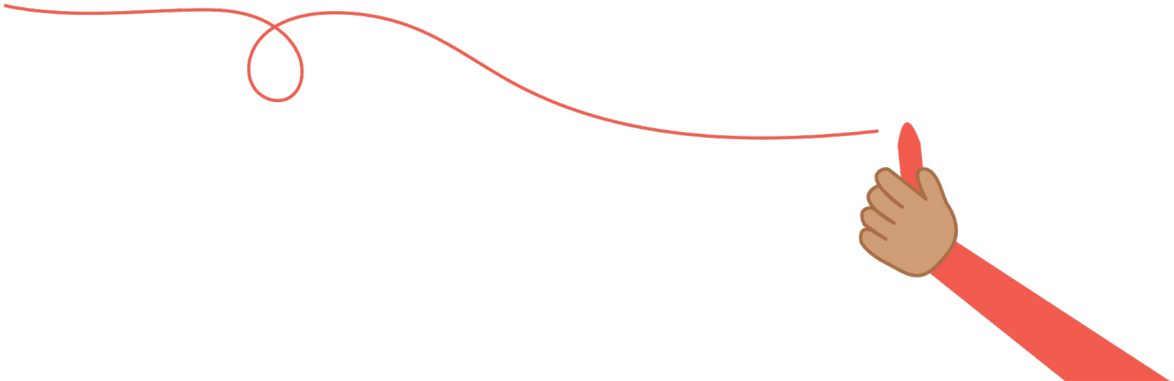

Løsningsforslag til arbejdsspørgsmål 1

I nedenstående tabel er forslag til ord, Camilla kunne vælge ud som eksempelord i forskellige staverettede aktiviteter. Efter behov kan hun også inddrage andre eksempelord fra andre tekster.

Camilla skal ikke tage fat på alt i skemaet på én gang. Hun kan starte med de morfemer, eleverne har arbejdet med før, eller som hun vurderer er mest gennemskuelige for dem. Det er en pædagogisk pointe, at Camilla ikke kun underviser isoleret i for eksempel morfemet *-else*, men hjælper eleverne til at opdage, hvilket mønster for orddannelse dette morfem følger (at et udsagnsord kan blive til et navneord) og viser det i sætninger og tekster. Camilla skal hjælpe med at perspektivere til andre morfemer (eksempelvis *-ing* eller *-ning* og *-hed*), der også danner navneord, men ikke nødvendigvis udgør samme stavemæssige udfordring (som *-else*). På samme måde kan Camilla også fremhæve forskellen på de to morfemer *bi-* og *be-*, der i moderne rigsmål ligger lydligt nær hinanden. En forudsætning for arbejdet er, at eleverne også har arbejdet med at identificere rodmorfemer i ord. Denne viden skal også tages i brug i arbejdet med bøjninger og afledninger.

Forslag til staveord, som Camilla kan udvælge fra læseteksten om metaverset til brug i staverettede aktiviteter	
Ord til at eksemplificere bøjningsmorfemer	**Ord til at eksemplificere afledningsmorfemer**
styre, ændre, (inter)agere, organisere, konstruere, investere, administrere ligne, finde, forme, dømme, udtale I de første udsagnsord er der lydsammenfald mellem navnemåden og nutidsformen, pga. *r* i rodmorfemet. I de sidste udsagnsord er der hørbar forskel (fx *ligne/ligner*).	tydelig, stadig, kunstig, forskellig, virkelig, fornuftig (virksom) Afledningsmorfemet *-ig/-lig* danner tillægsord (og biord). Det samme gør -som, men der er kun et eksempel på det i tekstuddraget.
væsentlig, stærk, ny, tydelig Tillægsordenes gradbøjningsmorfem *-ere (vild-ere)* danner anden (højere) grad. Nogle biord kan bøjes på samme vis. Bøjningsmorfemet har i hverdagsudtale ofte lydsammenfald med andre ord, der slutter med *-er(e)* eller *-re(r)*, enten i roden eller som følge af afledning eller bøjning *(ilder, nyre, lærer, kører)*. Der er ingen bøjede tillægsord i anden grad i teksten om metaverset, men dog flere, som følger *-ere*-mønstret, når de gradbøjes.	beskæftige, betinge, betegne Afledningsmorfemet *be-* ændrer ordets betydning (det ser man tydeligst i *be-tegn*). *Be-* kan fx signalere, at handlingen er rettet mod nogen (fx *bespise, besnakke, beskæftige, berolige*) eller virke forstærkende (*betinge, bevise*). Se eksempler på ordnet.dk under "Den danske ordbog". Slå *be-* op. Der kan ofte være tale om ret abstrakte ord (fx *be+tegne*, *be+tinge*), men stavningen kan alligevel lettes, selvom de to morfemer tilsammen ofte kan få en ny betydning. Undertiden forveksler elever desuden *be- og bi-*.
	beskæftigelse, betingelse, betegnelse, anvendelse selskab, afledning, ændring, virksomhed, virkelighed Afledningsmorfemet *-else* danner navneord. Det samme gør *-skab*, *-(n)ing* og *-hed*, som der er enkelte eksempler på. Morfemet *-else* kan ligge drilsk tæt på morfemet *-sel (fængsel, advarsel, forespørgsel)*. De to morfemer har samme betydningsmæssige funktion.
	omfattende, førende, administrerende, afgørende Morfemet, der markerer lang tillægsform (*-ende*) afleder (typisk) fra udsagnsord til tillægsord. Tillægsformen har lydsammenfald med nogle navneord i flertal bekendt (*landende/landene*) og undertiden den korte n-tillægsform (*velkommen*) bøjet i flertal (*velkommende/velkomne*).

Elever, der anvender kompenserende læse- og skriveteknologi (LST)

Hvis Camillas stavefokus ligger på elevernes udnyttelse af morfologiske ledetråde og på, at de skal tilegne sig viden om aflednings- og bøjningsmorfemer, er det oplagt at lade den ordblinde elev Mille bruge sin LST på alle de måder, der kan støtte opgaveløsningen, så hun kan nå de opstillede mål og udvikle sine selvstændige stavefærdigheder.

Støtten til Mille kunne være:

- At læse eventuelle skriftlige opgaveformuleringer højt med oplæsningsfunktion.
- At bruge oplæsningsfunktion til løbende at tjekke og korrigere sine egne staveforslag.
- At bruge ordforslag til de vanskelige orddele, der indgår i øvelserne. Når opmærksomheden eksempelvis er rettet mod *be-* og/eller *-else*, som i *beskæftigelse*, kan Mille skrive *be*æ*else* og på det grundlag få ordforslag som *bevæg-else, beskæftigelse, besættelse*. Så kan Mille blive kompenseret i stavningen af orddelen *-skæftig-*. Men til gengæld skal hun være opmærksom på de to morfemer *be-* og *-else* for at få et relevant ordforslag. Med andre ord skal Mille overføre og bruge sin (nye) viden om *be-* og *-else* strategisk sammen med LST. Den viden, både generelt om afledninger og bøjninger, og konkret om de afledninger og bøjninger, læreren har i fokus, kan Mille bruge i alle andre ord, hvor der indgår afledninger og bøjninger.

Du står med en del af en samlet videnspakke

Vidensnotat

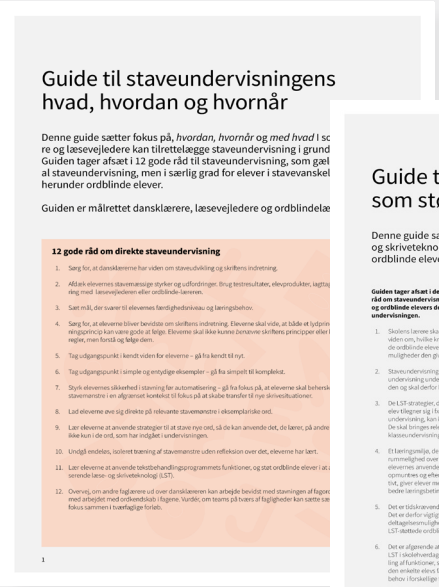

Guide til staveundervisningens hvad, hvordan og hvornår

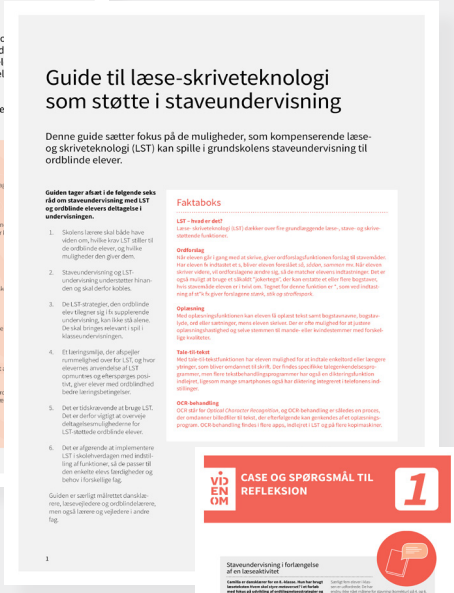

Guide til læse-skriveteknologi som støtte i staveundervisning

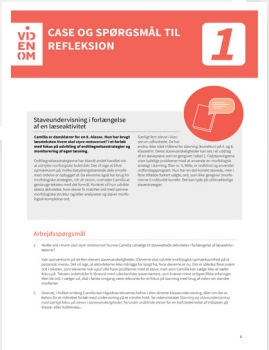

4 cases og spørgsmål til refleksion

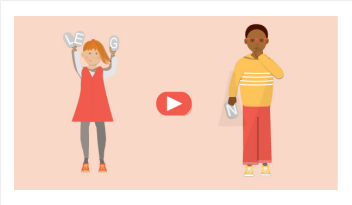

En film

En podcast

Dialogkort

Du kan finde udgivelser og produkter om *Viden Om stavning og staveundervisning med særligt fokus på elever i stavevanskeligheder, herunder ordblinde elever* på www.emu.dk.